

Реформування системи судової експертизи та криміналістики в Україні у контексті європейських стандартів

Юлія Гриненко

Доктор філософії в галузі права, судовий експерт, Науково-дослідний центр судової експертизи у сфері інформаційних технологій та інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, м. Київ, Україна, ORCID: 0000-0002-5928-1615, e-mail: julia_grinenko@ukr.net

Ігор Гриненко

Кандидат економічних наук, судовий експерт, Науково-дослідний центр судової експертизи у сфері інформаційних технологій та інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, м. Київ, Україна, ORCID: 0000-0002-0013-2244, e-mail: hrynenkoihor@gmail.com

Проаналізовано систему судової експертизи, обґрунтовано необхідність її інституційної реформи відповідно до європейських стандартів, спрямованих на підвищення якості, незалежності та доступності судово-експертної діяльності.

Ключові слова: *судова експертиза; криміналістика; інституційна реформа; європейські стандарти.*

Reforming the System of Forensic Science and Criminalistics in Ukraine in the Context of European Standards

Yuliia Hrynenko, Ihor Hrynenko

The system of forensic science is analyzed, and the necessity of its institutional reform in accordance with European standards aimed at improving the quality, independence, and accessibility of forensic activities is substantiated.

Keywords: *forensic science; criminalistics; institutional reform; European standards.*

Ефективність системи правосуддя залежить від якості та надійності судово-експертного забезпечення [2; 6]. В умовах змагальної моделі кримінального процесу в Україні судова експертиза та криміналістика виступають ключовими інструментами встановлення фактичних обставин справи та забезпечення права на справедливий суд. Водночас чинна система судової експертизи в Україні характеризується фрагментованістю, інституційною залежністю від органів виконавчої влади та обмеженням розвитком приватного експертного сектору.

Чинна система судової експертизи України містить публічний та приватний сектори. Публічний сектор представлений державними спеціалізованими установами, підпорядкованими різним міністерствам і відомствам, зокрема Міністерству юстиції України та Міністерству внутрішніх справ України [3]. Така модель призводить до дублювання функцій, конкуренції між установами та потенційних конфліктів інтересів.

Приватний сектор судових експертів залишається недостатньо розвиненим. Незва-

жаючи на формально значну кількість сертифікованих експертів, фактична кількість активних приватних фахівців обмежена. Це негативно впливає на доступність експертних послуг, особливо у спеціалізованих та новітніх галузях знань.

Інституційна реформа системи судової експертизи та криміналістики є ключовою передумовою її сталого розвитку, підвищення якості експертних досліджень та зміцнення довіри до результатів судово-експертної діяльності. Наявна модель управління, за якої судово-експертні установи перебувають у підпорядкуванні різних міністерств і відомств, зумовлює фрагментацію системи, дублювання функцій, конкуренцію за ресурси та ризики інституційної упередженості. У змагальній моделі кримінального процесу така ситуація створює додаткові виклики щодо забезпечення незалежності та неупередженості експертів.

У цьому контексті обґрунтованою є пропозиція щодо створення незалежного, поза-відомчого Органу з питань судової експер-

тизи та криміналістики [6; 7]. Його ключове призначення полягає у формуванні та реалізації єдиної державної політики у сфері судово-експертної діяльності, стратегічному плануванні розвитку системи, а також у здійсненні регуляторних і наглядових функцій. Інституційна автономія такого органу має забезпечуватися шляхом його підзвітності парламенту, а не органам виконавчої влади, що відповідає європейській практиці мінімізації конфліктів інтересів у сфері правосуддя.

До основних повноважень незалежного органу управління доцільно зробити належними: розроблення стратегічних документів розвитку судової експертизи; участь у підготовці та експертизі законодавчих і підзаконних актів; координацію діяльності державних і приватних суб'єктів судово-експертної діяльності; ведення єдиного реєстру сертифікованих експертів; визначення та оновлення вимог до професійної компетентності експертів; організацію системи безперервного оцінювання якості експертних досліджень.

Важливим елементом інституційної моделі має стати консультативно-дорадчий механізм. При незалежному органі доцільно створити дорадчу раду, до складу якої увійдуть представники державних судово-експертних установ, приватних експертів, наукових закладів, суддівського корпусу, органів прокуратури та адвокатури. Такий формат дасть змогу враховувати позиції всіх ключових стейкхолдерів і сприятиме виробленню збалансованих управлінських рішень.

Окремої уваги заслуговує роль незалежного органу в забезпеченні якості та наукової обґрунтованості судово-експертної діяльності. Саме на нього доцільно покласти функції координації акредитації судово-експертних установ, нагляду за впровадженням стандартів ISO/IEC 17025, а також організації та контролю процедур сертифікації експертів. Окрім того, орган може виступати ініціатором створення національних програм перевірки професійної компетентності та міжлабораторних порівнянь, адаптованих до українського правового та кримінологічного контексту.

У стратегічній перспективі незалежний орган управління має також відігравати координаційну роль у сфері наукових досліджень

і міжнародного співробітництва. Зокрема, йдеться про взаємодію з європейськими інституціями, участь у програмах Європейського Союзу, а також сприяння інтеграції України до європейського простору судової експертизи. Отже, створення незалежного органу управління є не лише адміністративною реформою, а й системоутворювальним елементом модернізації всієї судово-експертної сфери.

Пропонується трансформація ключових державних судово-експертних установ у незалежні інститути судової експертизи, які функціонуватимуть на засадах наукової автономії та фінансової прозорості. Такі інститути мають становити ядро державної судово-експертної служби, забезпечуючи не лише виконання експертиз, а й проведення наукових досліджень, розроблення методик та підготовку кадрів.

Розмежування функцій між слідчими органами та експертними установами сприятиме підвищенню довіри до результатів експертних досліджень і зменшенню ризиків упередженості.

Підвищення якості судово-експертної діяльності нерозривно пов'язане із запровадженням міжнародно визнаних стандартів. Акредитація лабораторій відповідно до стандарту ISO/IEC 17025 має стати стратегічною метою всіх судово-експертних установ України [1; 2; 4].

Важливим інструментом контролю якості є також участь експертів у програмах міжлабораторних порівнянь та перевірок професійної компетентності відповідно до стандарту ISO/IEC 17043 [5]. Паралельно необхідно активізувати участь українських фахівців у роботі міжнародних та європейських органів зі стандартизації у сфері криміналістики.

Реформування системи судової експертизи та криміналістики в Україні є необхідною умовою підвищення ефективності правосуддя та забезпечення права на справедливий суд. Запропоновані інституційні, нормативні та організаційні зміни відповідають європейським підходам і сприятимуть інтеграції України до європейського простору судової експертизи. Реалізація цих заходів потребує політичної волі, міжвідомчої координації та активної участі професійної спільноти.

Перелік джерел посилання

1. Council Framework Decision 2009/905/JHA of 30 November 2009 on Accreditation of forensic service providers carrying out laboratory activities.
2. Council Conclusions on The Vision for European Forensic Science 2020 Including the Creation of a European Forensic Science Area, 13 December 2011.
3. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.
4. ISO/IEC 17025:2017. General requirements for the competence of testing and calibration laboratories.
5. ISO/IEC 17043:2010. Conformity assessment — General requirements for proficiency testing.
6. CEPEJ-GT-EVAL(2023)1rev1. Judicial Experts — Contribution of the European Expert and Expertise Institute.
7. Rybicki P. Improvement of forensic science and judicial expertise system in Ukraine. — EU Project Pravo-Justice, 2024.